

Strategi for maritim kulturarv



Baggrund

Svendborg Havn har i århundreder været udgangspunkt for vækst og udvikling for Sydfyn, og heldigvis kan havnens centrale rolle stadig aflæses i en række velbevarede kulturmiljøer og enkeltbygninger. Tilsammen kan disse betegnes som Svendborgs maritime kulturarv, selv om denne også har mange andre ansigter: f.eks. gamle træ- og stålskibe, som fylder en del i havnen, men også de mange hjemmehørende søfolk, som med deres brug af havnen og interesse for dens udvikling er med til at skabe liv.

I 2008 afsluttede Kulturarvsstyrelsen en gennemgribende kortlægning af danske havne ("Industrisamfundets havne 1840-1970"). Her er Svendborg Havn sammen med seks andre havne beskrevet detaljeret med baggrund i de særligt store bevaringsværdier kortlægningen havde vist.

"Svendborg Havns styrke er den store bredde i de bevarede miljøer, der hver for sig rummer fortællinger om typiske aktiviteter på erhvervshavnen og viser vigtige historiske perioder. Industrisamfundets udvikling afspejles tydeligt i havnens velbevarede bygninger, der fortæller om forsyningsvirksomhed, kornhandel, trælast, dampmøller, tidlige fabrikker, korn- og foderstofvirksomhed og ikke mindst skibsbyggeri. Fortællingen om den transportmæssige omvæltning i anden halvdel af 1800-tallet er desuden stærkt repræsenteret i form af

dampskibsmole, kvægtorv og den nærliggende godsbanegård. Samtidig er havnens særtræk af stor kulturhistorisk værdi, bl.a. de mange små mæglerkontorer og boder, den private havn fra kornsalgperioden – Baagøes Plads – det sjældne gasværksmiljø og ikke mindst værfterne, som var så karakteristisk for egnen." (citat: Industrisamfundets havne 1840-1970, side 280).

Svendborgs rolle som Danmarks bedst bevarede industrihavn førte til, at Kulturarvsstyrelsen i 2009 udpegede Svendborg som kulturarvskommune med særlig fokus på at beskrive og udvikle den byggede maritime kulturarv. Kulturarvskommuneprojektet har nu resulteret i en udpegning af 8 kulturmiljøer på Svendborg Havn, som er indarbejdet i Kommuneplan 2013.

Listen omfatter:

- Den runde lystbådehavn
- Tåsingeoverfarten
- Færgehavn på Havnepladsen
- Gasværkshavnen
- Købmandsgården Baagøe og Riber i Kullinggade
- Korn og foderstof på Østre Havn
- Trafikhavn på Jessens Mole og Nordre Kaj
- Værftshavnen på Frederiksbø.

Grundlaget for at udpege de 8 kulturmiljøer har været Kulturarvsstyrelsens kortlægning fra 2008 (undersøgelsen er gennemført efter den såkaldte SAVE-metode).

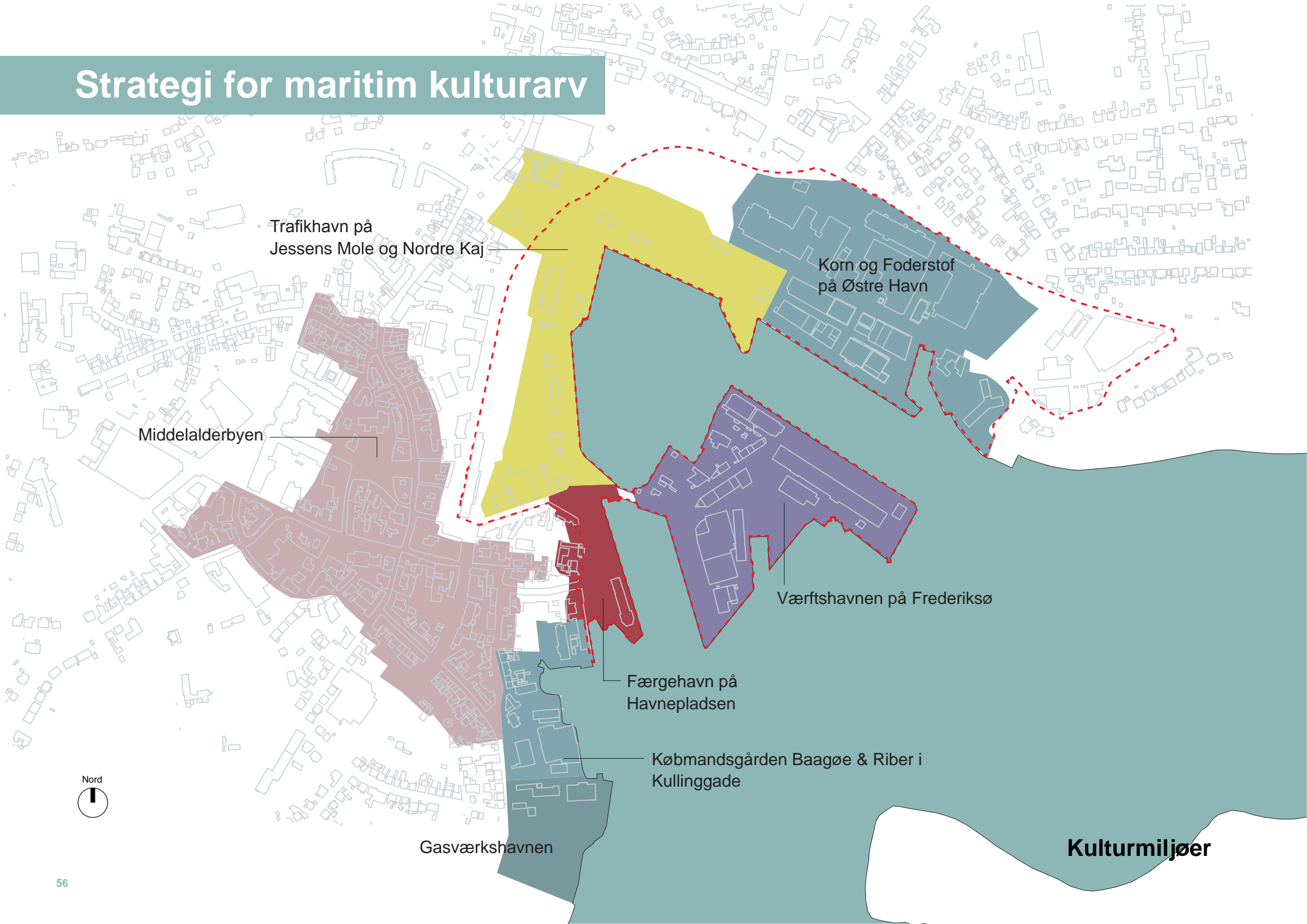
Strategi

I Kommuneplan 2013 er der formuleret overordnede mål for havnens kulturmiljøer, de bærende bevaringsværdier for hvert enkelt kulturmiljø og forslag til indsatser. Det er byrådets mål for havnens kulturmiljøer, at:

- de bærende bevaringsværdier i det enkelte kulturmiljø bevares og synliggøres som eksempel på en central funktion i den industrialiserede havn.
- kulturmiljøet, såfremt de oprindelige aktiviteter afvikles, kan overgå til nye byfunktioner under hensyntagen til områdets bærende bevaringsværdier.
- udviklingen indenfor kulturmiljøet sker på baggrund af stedets kvaliteter, særpræg og lokal identitet.

Det er en stor udfordring at synliggøre kulturarven og samtidig sikre udviklingsmuligheder. Havnens kulturarv skal derfor ikke forstås som en rigid spændetrøje, men som et potentiale for at skabe en endnu mere attraktiv havn. Udpegningen af kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger er derfor ikke en hindring for at omdanne og ændre anvendelsen, men et redskab til dels at synliggøre de historiske fortællinger, dels til at udnytte fortællingerne i havnens fremtidige udvikling.

Strategi for maritim kulturarv



Trafikhavn på
Jessens Mole og Nordre Kaj

Korn og Foderstof
på Østre Havn

Middelalderbyen

Værftshavnen på Frederiksø

Færgehavn på
Havnepladsen

Købmandsgården Baagøe & Riber i
Kullinggade

Gasværkshavnen

Kulturmiljøer





Havnepladsen ca. 1900.

Færgehavn på Havnepladsen

De bærende bevaringsværdier i kulturmiljøet er:

- den åbne og meget brede havneplads med oprindelig brostensbelægning, pullerter og jernbanespor til Frederikssø og Ærø-færgen.
- den sammenhængende række af havnerelaterede gæstgiverier, hoteller og restaurationer.
- det fritliggende stykgodspakhus (Maritimt Center).

Havnepladsens bidrag til Svendborgs rolle som springbræt til øerne i Det Sydfynske Øhav bør understreges også i fremtiden. En forøget trafik som følge af en intensiveret færgedrift kan eventuelt komme i konflikt med bevaringsinteresserne, men eksempelvis øget færgefrekvens kræver ikke nødvendigvis større opmarcharealer.

De behov for ændringer af Havnepladsen, som kan opstå ved en intensiveret færgedrift bør gennemføres under hensyntagen til områdets sårbarhed, herunder fastholdelsen af det åbne præg og bevaringen af kulturhistoriske spor på terræn i form af jernbanespor og granitbelægninger. Hensynet til de kulturhistoriske spor skal imidlertid afvejes i forhold til funktionalitet og tilgængelighed.



Værftshavnen på Frederikssø.

Værftshavnen på Frederikssø

De bærende bevaringsværdier i kulturmiljøet er:

- Ring-Andersens Værft rummer en helhed af karakteristiske værkstedsbygninger, kontor, broer og beddinger, som er unik og bør bevares i sin helhed.
- Svendborg Værfts tidligere område rummer for den sydvestlige dels vedkommende en helhed af karakteristiske værkstedsbygninger og haller, administrationsbygning og bedding, som bør bevares og udvikles i sin helhed.
- den ubebyggede og klart afgrænsede vestvendte kaj.
- det ubebyggede areal omkring beddingen.

For at leve op til målet om at det oprindelige skibsværftsmiljø fortsat skal kunne forstås og opleves bør en udvikling på Frederikssø tage udgangspunkt i bevaring af træskibsværftet i sin nuværende form og størst mulig genanvendelse af stålskibsværftets bygningsmasse på Frederikssøs vestside.



Dampskibe ved Jessens Mole.

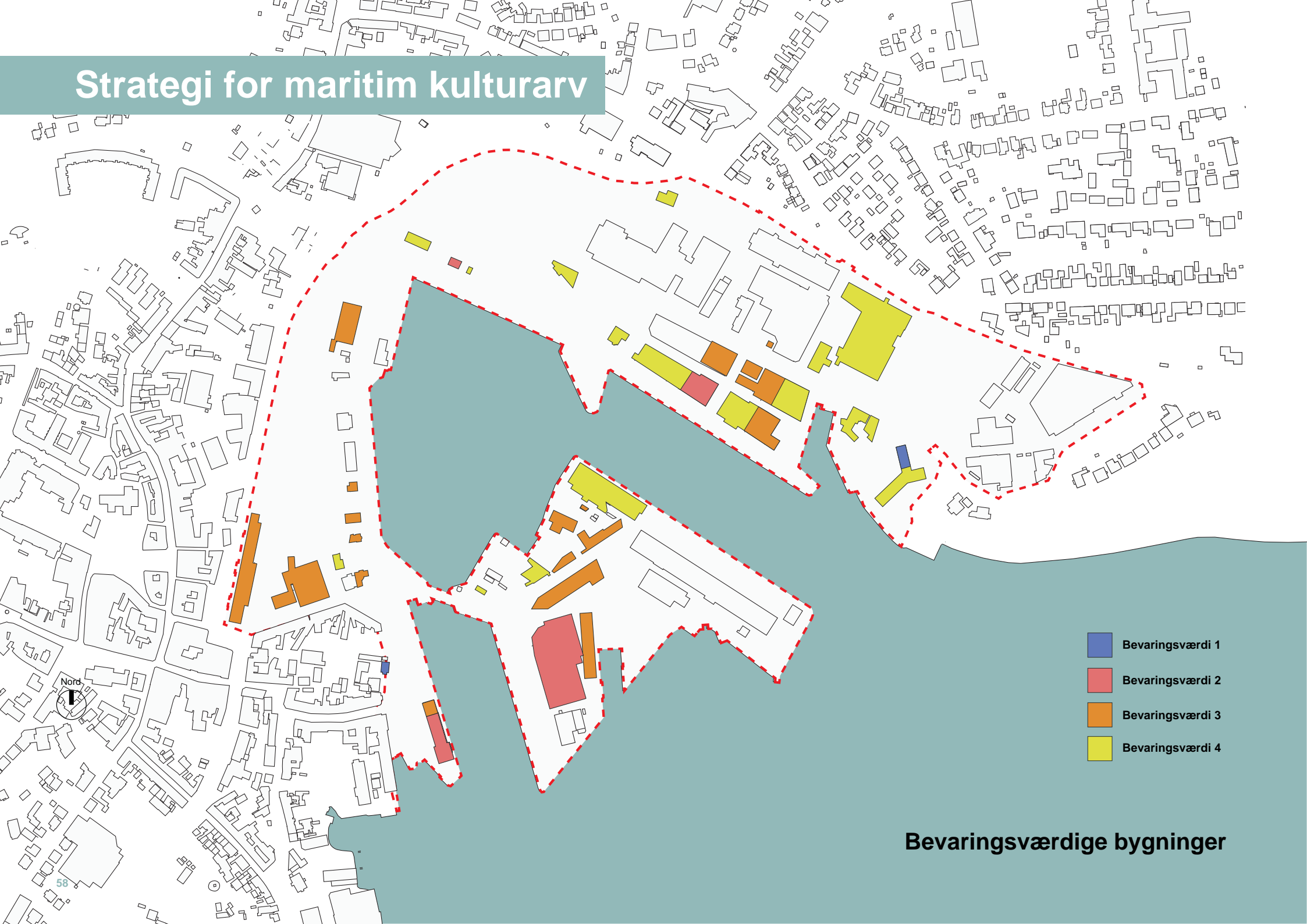
Trafikhavn på Jessens Mole og Nordre Kaj

De bærende bevaringsværdier i kulturmiljøet er:

- den åbne og brede havnekaj Jessens Mole med oprindelig brostensbelægning, pullerter, ophalersted og jernbanespor til Frederikssø og Ærø-færgen.
- den åbne og brede havnekaj Nordre Kaj med delvist bevarede jernbanespor.
- den åbne, solitære karakter af den bevaringsværdige småskalabebyggelse langs Jessens Mole.
- Toldbodens storladne, solitære beliggenhed.

Kulturmiljøet kan komme til at bidrage til, at der bliver skabt en længe efterspurgt sammenbinding mellem bymidte og havn. Dette kan komme i konflikt med et kulturhistorisk grundet ønske om at sikre områdets oprindeligt mere åbne karakter. I de hidtidige planer for havnenes udvikling er kulturmiljøet omkring Jessens Mole og Nordre Kaj udpeget til at skulle udgøre det centrale bindeled mellem bymidte og havn bl.a. gennem tilførelse af ny bebyggelse, nye funktioner og nye byrum. Strategien for denne udvikling bør være at bevaringsværdige bygninger og bærende bevaringsværdige indarbejdes i konkrete bygge- og anlægsprojekter. Dog skal bevaringsværdige enkeltbygninger underordne sig en ny samlet bebyggelse.

Strategi for maritim kulturarv



Bevaringsværdige bygninger



Østre Kaj år 1901.



Gl. havnekontor på Jessens Mole, bevaringsværdi 3.

Korn og foderstof på Østre Havn

De bærende bevaringsværdier i kulturmiljøet er:

- silopakhusenes store bygningsvolumener ud mod Østre Kaj danner et karakteristisk billede på den industrialiserede havn.
- i kvarteret mellem Østre Havnevej og Østre Kaj underordner pakhuse, silopakhus og administrationsbygning sig et stramt funktionalistisk gadenet i gridmønste.
- havnefronten på Østre Kaj er organiseret efter en funktionelt betinget byggelinie, der sikrer et bredt ubebygget håndteringsareal på kajen.
- en række tekniske anlæg, som bidrager til fortællingen om den industrialiserede havn: sporanlæg fra godsbanen, brovægt på Troensegårdsvej, granitpulleter ved Frihavnen, kran/sugeanlæg ved Kelloggs' silo samt transportører og sugelanlæg på siloer.

Såfremt der skal ske en omdannelse af Østre Kaj, som indebærer nedlæggelse af de nuværende produktionsvirksomheder, er det ønskeligt, at forandringen sker under hensyntagen til de kulturhistoriske spor som er i såvel områdets overordnede organisering som i de bevaringsværdige bygninger. Ønsket er at den særlige industrihistorie på Østre Havn kan opleves og formidles via strukturer og bygningsmasse.

Bevaringsværdige bygninger

Bevaringsværdige bygninger er udpeget i kommuneplanen. På kortet er gengivet de mange bevaringsværdige bygninger indenfor Udviklingsplanens område. Bygninger med værdien 1 er som oftest fredede bygninger og er omfattet af en særlig beskyttelse via fredningslovgivningen. Bygninger med værdierne 2-4 er bevaringsværdige bygninger, som i kraft af deres arkitektur, kulturhistorie og håndværksmæssige udførelse er fremtrædende eksempler inden for deres slags.

Bygninger med bevaringsværdi 1-4 må ikke nedrives uden Byrådets godkendelse.

Det er byrådets mål at registrere og sikre de arkitektoniske, kulturhistoriske og miljømæssige værdier i de bevaringsværdige bygninger, så de ikke forringes men gerne forbedres. Derudover er det byrådets mål at udbrede oplysning om bevaringsværdige bygninger. Med havnens mange kulturmiljøer og bevaringsværdige bygninger ligger der en vigtig opgave her.